Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der. 2019; (41): 46-59
- Sosyoloji / Araştırma -

Güveni Nasıl Tanımlayabiliriz? Ya Da Sosyal Bilimlerin Konusu Olarak Güven*

İslam CAN**

ÖZ

Güven duygusu, toplumsal ilişkilerin temelinde bulunan önemli bir rezervdir. Gündelik yaşamımızda, hayatımızın büyük dönemeçlerinde, zor zamanlarda ve daha birçok olağan ve olağanüstü durumlarda güven, sosyal ilişkileri düzenleyen temel belirleyici bir güç haline gelebilmektedir. Güven konusu, bazı felsefecilerin veya düşünürlerin kısmen ilgilenmesinin dışında, yaklaşık yarım asırdan bu yana sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi ve ekonomi gibi bazı disiplinlerin ilgisine mazhar olmuştur. Ayrıca güven konusu Avrupa ve Amerika'da sosyal bilimlerin önemli bir konusu haline gelmiş ve güven ile ilgili geniş bir literatür oluşmuştur. Güven kavramına ilişkin çeşitli disiplinlerde zengin bir bilimsel birikim oluşsa da, güvenin tanımı konusunda güven teorisyenlerinin üzerinde mutabık kaldığı bir tanım bulunmamaktadır. Sosyal bilimlerde yapısal ve işlevsel nitelikleriyle ele alınan ve daha çok farkındalık düzeyimizin artmasına neden olan güven, esasen kişilerin birbirleriyle kurduğu her tür ilişkilerin merkezinde yer almaktadır. Kaldı ki insan, her şeye güvenebilir. Canlı olmayan nesneler, sistemler, kurumlar veya süreçler, kişinin güvendiği ya da güven duymadığı varlıklardır.

Güvenin birçok çeşidinden söz etmek mümkündür. Bu çeşitlilik, güvenin var olduğu düşünülen ortamdaki durumuna, yoğunluğuna ve yönelişine göre değişmektedir. Bu çalışmada güvenin çeşitleri olan, sosyal güven, kısmi (spesifik) güven ve siyasal güven konularına değinilecektir. Sosyal güven, sosyal sistemin devamını sağlayan, kurumları ve sosyal yapıları koruma işlevi gören, sosyal bütünleşmeyi inşa eden, sosyal ve ekonomik değişimlere ve siyasal yaşama olan güveni tesis eden temel bir bileşendir. Kısacası sosyal güven, bir toplumsal yapının bütünleştirici gücü ve güçlü bir sosyalleştirme aracıdır. Bu bağlamda sosyal güven; farklı etnik, dini, sınıfsal, dilsel ve kültürel niteliklerin merkeze alınmayarak kişilerin, diğerlerini tanımasalar dahi, aynı toplumu paylaştığı insanlara güvenmesi şeklinde tanımlanabilir. Kısmi veya özelleştirilmiş güven (particularized trust) ise, yabancılara şüpheyle bakıldığı ve onlara güvenilmediği, kişinin sadece kendinden olanlara duyduğu güven olarak tanımlanmaktadır. Kısmi güvenin kapsamı; aileyi, arkadaşları, komşuları ve iş arkadaşlarını içerisine almaktadır. Çünkü bu kişiler, kişisel olarak yakinen tanıdığımız ve sağlam bağlara sahip olduğumuz insanlardır. Siyasal güven ise, bireyin siyasi lider, hükümet, siyasi kurumlar ve üretilen politikalar hakkında bilgi sahibi olmasıyla bu faktörlerin bireyin iç dünyasındaki karşılığına göre bir duygu üretme sürecidir. Bu süreç sonrasında bilgiyle beraber duygunun da eklenmesiyle bir yargıya ya da düşünceye dönüşür.

Anahtar Kelimeler: Güven, Güven çeşitleri, Sosyal güven, Kısmi güven, Siyasal güven

How Can We Define Trust? or Trust as the Subject of Social Sciences

ABSTRACT

The sense of trust is an important reserve on the basis of social relations. Trust can become a decisive force regulating social relations when in our everyday life, on the great turns of our lives, in difficult times and in many ordinary and extraordinary situations. Trust, outside the interest of some philosophers or thinkers, has been a topic of interest to some disciplines such as sociology, psychology, political science and economics since about half a century ago. In addition, trust has become an important topic of social science in Europe and America and ıt has emerged a wide range of literature on trust. Although there is a rich scientific accumulation in the various disciplines related to the concept of trust, there is no definition agreed by trust theorists about the definition of trust. In social sciences, trust, which is treated with structural and functional qualities and which leads to an increase in our level of awareness, is at the center of all kinds of relations that people establish with each other. Besides, people can trust everything. Persons do not trust or trust in non-living objects, systems, institutions, or processes.

It is possible to talk about many kinds of trust. This diversity varies depending on the situation, density and direction of the area that is believed to exist. In this study, it will be addressed that the types of trust such as social trust, partial trust and political trust. Social trust is a fundamental component that provides the continuation of the social system, functions as an institution and protects social structures, builds social cohesion, establishes social and economic exchanges and confidence in political life. In short, social trust is the integrative power of a social structure and a powerful socialization tool. In this context, social trust; can be defined as the trust of people who share the same society, even if they do not recognize others, by not taking different ethnic, religious, class, linguistic and cultural qualities. Particularized trust is defined as the trust that one has in the person who is suspicious of strangers and who is only self. Particularized trust includes family, friends, neighbors and colleagues. Because these

---

* Bu makale, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2015 yılında ve Prof. Dr. Mustafa Aydın danışmanlığında tamamlanan "Liderler, Kurumlar ve Süreçler Bakımından Türkiye'de Siyasal Güven: Sosyolojik Nicel Bir Araştırma" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Selçuk Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-5789-9104, islamcan@hotmail.com

Makalenin Gönderim Tarihi: 13.07.2018; Makalenin Kabul Tarihi: 24.11.2018

people are people we know personally and have strong ties. Political trust is the process by which an individual has knowledge of political leaders, governments, political institutions, and produced politics, and these factors generate emotion according to the individual's inner-world. After this process, it becomes a judgment or a thought by adding sensation together with knowledge.
Keywords: Trust, Types of trust, Social trust, Partial trust, Political trust

1. Giriş

Güven konusu, öncesinde bazı felsefecilerin veya düşünürlerin muhtelif şekillerde ele alınmasının dışında, yaklaşık yarım asırdan bu yana bazı disiplinlerin ilgisine mazhar olmuştur. Özellikle Avrupa'da ve Amerika'da güven kavramı uzun yıllardan beri, siyaset felsefesi, siyaset bilimi, sosyoloji, hukuk, ekonomi, psikoloji, yönetim bilimi gibi disiplinlerin literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca güven konusu, son dönem uluslararası literatürde ise, siyaset bilimi, sosyoloji ve sosyal psikoloji alanlarının çalışmalarında yoğun biçimde kendini göstermektedir (Hetherington ve Globetti, 2002: 254; Bkz. Laurian, 2009: 371; Nooteboom and Six, 2003; McAllister, 1995; Miller and Mitamura, 2003). Türkiye'de ise güven konusuna ilişkin ciddi bir literatür oluşmadığı gibi, bu konuda yapılan çalışmalar da yeterli sayıya ulaşamamıştır.

Bilimsel çalışmaların güvene yönelik ilgisi Avrupa ve Amerika'da daha yoğun olarak gerçekleşmektedir. Çünkü güven (trust) ve güvensizlik (distrust), Batı demokrasisinin entelektüel, yapısal ve yasal mirasının çekirdeğini oluşturmaktadır. Hobbes, Locke, Hume, Pufendorf ve Ferguson gibi filozofların, siyasal yönetim, devlet ve hükümet gibi konuları güvenle irtibatlandırması, aslında güven meselesinin Batı'da son elli yılın değil yaklaşık dört asır öncesinin ve hatta bazılarına göre İlkçağ Yunan düşüncesinin konusunu oluşturmaktadır (Bkz. Laurian, 2009; Gellner, 1988: 142; Bkz. Gambetta, 2011, Bkz. Hardin, 1993; Bkz. O'Hara, 2004; Seligman, 1997; Sztompka, 1999).[1] Bu felsefi düşünce, sosyolojiye de kuşkusuz ilham kaynağı olmuştur. Sosyolojiye temel yapıtları ve grand teorileri kazandıran Durkheim, Tönnies, Simmel[2] (1950) ve Parsons gibi sosyologlar, güven tartışmalarında sıkça referans gösterilmektedir. Özellikle kültürel sorunsalları ontolojik bir zeminde kurgulayan teorilerin konusunu, güven oluşturmaktadır (Marshall, 2005: 289; Sztompka, 1999: 11). Bunun yanı sıra sosyolojinin güven kavramına yönelik ilgisi 1970'li yılların sonlarına doğru artmaya başlamış ve güven literatürü, ağırlığı olan bir kapsama ulaşmıştır. Luhmann ve Coleman'ın (1988, 1990) bu dönemde yaptığı çalışmalar, sosyalbilimlerde güvene ilişkin büyük yankı uyandırmayı başarabilmiştir (Gambetta, 2011: 322; Sztompka, 2006: 639; Bkz. Viklund, 2003). Günümüzde ise güven teorilerine Giddens, Seligman, Hardin, Putnam, Sztompka, Uslaner ve Fukuyama gibi sosyal bilimciler, önemli katkılar sağlayarak literatürün zenginleşmesine ciddi katkılar sağlamışlardır.

2. Güvenin Tanımı

Güven kavramına ilişkin çeşitli disiplinlerde zengin bir bilimsel birikim oluşsa da, güvenin tanımı konusunda güven teorisyenlerinin üzerinde mutabık kaldığı bir tanım bulunmamaktadır. Güven kavramının özelliklerinin ya da tamamlayıcı unsurlarının ele alındığı bu disiplinler, güvenin neliğine ilişkin epistemik bir çözümleme geliştirmekten ziyade teorilerin güven perspektifinden temellendirilmesini konu edinmektedir (Gökçe, 2010: 168). Dolayısıyla sosyo-psikolojik bir kavram olan güven, bilim dallarının çalışma konularında yer alan, emin olmak, beklenti, motivasyon, ortaklık, işbirliği, dayanışma, karşılıklı yükümlülük ve birlikte çalışma gibi kavramlarla irtibatlandırılmaktadır (Meikle-Yaw, 2008: 39). Aslında bu kavramlar göstermektedir ki güven, iki insan arasında gelişen duygusal ilişkiden daha öte bir şeydir (Aktay, 2011: 46). Bu durumda güvenin birden çok tanımı yapılabileceği gibi, mevcut çalışma konularının toplam adeti kadar güven tanımının yapılabilmesi de mümkün görünmektedir.

Sosyal bilimlerde yapısal ve işlevsel nitelikleriyle ele alınan ve böylelikle daha çok farkındalık düzeyimizin artmasına neden olan güven, esasen kişilerin birbirleriyle kurduğu her tür ilişkilerin

[1] Ernest Gellner, güven felsefesinin epistemolojik temellerini Hobbes'a veya Locke'a dayandıran çalışmalara ek olarak İbn Haldun'u da "güven" düşünürlerinin arasında zikretmektedir. Özellikle İbn Haldun'da şehir hayatının insanı ve toplumu dönüştürmesi üzerine kafa yoran Gellner, şehir insanlarının neden "güvensiz" olduğu sorusuna İbn Haldun'un çözümlemeleriyle cevap bulmaya çalışmaktadır (Gellner, 1988: 143-157).

[2] Georg Simmel, güven literatüründe birçok önemli sosyal bilimciyi derinden etkilemiştir. Guido Möllering (2001: 408, 417), Simmel'in güven teorisinin Luhmann'a, Fox'a, Giddens'a, Misztal'a ve Blau gibi "güven" literatürüne katkı sağlayan birçok bilim adamının bu alandaki çalışmalarına kaynaklık ettiğini belirtmektedir. Çünkü Simmel'in güven anlayışı, hem düşünsel ve hermeneutik yaklaşımı içeren hem de yapısal ve deneysel yönleri olan bir yaklaşımdır.

merkezinde yer almaktadır. Kaldı ki insan, her şeye güvenebilir. Canlı olmayan nesneler, sistemler, kurumlar veya süreçler, kişinin güvendiği ya da güven duymadığı varlıklardır (O'Hara: 2004: 10). Çünkü güven, günlük yaşamımızın bir parçası ve önemli bir düzenleyicisidir. Birey; aile, arkadaş, öğretmen, doktor ve komşu gibi sosyal ilişkiler geliştirdiği ya da herhangi bir şekilde dahil olduğu sosyal örüntülerde güven deneyimi yaşayabilmektedir. Hasta olduğumuzda doktorun ilacı doğru yazdığına, yönümüzü kaybettiğimizde caddedeki kişinin yön tariflerini doğru yaptığına, okulda öğretmenlerin öğrettiği bilgilerin doğru olduğuna inanma eğilimi taşırız. Dolayısıyla kişinin sezgileri (intuition), güvenme ya da güvenmeme konusunda bireye her daim bir takım telkinlerde bulunmaktadır (Lenard, 2008: 312; Bkz. Solomon and Flores, 2001). Çünkü İnsan yaşadığı hayatın her alanında güven duymak ve kendini güvende hissetmek ister. Yaşadığı şehirde, oturduğu mahallede ve ailesinin mekanı olan evinde bu güvenlik hissiyatını her daim önemser (Bkz. Alver, 2010). Bu çerçevede düşünüldüğünde kişilerin yaşantılarına, tecrübelerine, sosyal bağlamlarına ve hatta niyetlerine göre güven, farklı okumaları ve dolayısıyla farklı tanımlamaları uhdesinde taşımaktadır.

Güven; ahlak alanında değerlerin üretilmesine; bilgi alanında anlamın, gözlemin, araştırmanın, teorilerin şekillenmesine ve felsefi anlamda ise, insanın yokluktan varlık alanına çıkışına dalalet eder (İnam, 2003: 20-21). Türkiye'nin önemli felsefecilerinden Ahmet İnam'ın güvene ilişkin tasvir ettiği bu tanım doğrultusunda, güvenin tanımlarına ve sınırlılıklarına değinmek yerinde olacaktır. Çünkü bir kavramın tanımını yapabilmek, bu kavramın sınırlarına ve bu sınırlar içerisinde gerçekleştirdiği faaliyet alanlarına vakıf olmayı gerektirmektedir. Bu boyutlardan ilki olan güvenin ahlaki boyutlarıyla ve değer üretimiyle tanımlama çabaları; Eric Uslaner, Francis Fukuyama ve Georg Simmel gibi güven teorisyenlerinin temellendirmelerinde karşımıza çıkmaktadır. Uslaner'de (2004: 502) güven, ahlaki bir değer olmakla birlikte hayatın erken yaşlarında öğrenilmeye başlanılan daha sonraları büyük oranda bireyin bağımsız tecrübelerinin ve üyeliklerine gönüllü olarak iştirak ettiği kuruluşlardan edindiği deneyimlerin bir ürünüdür. Güvenin sosyo-kültürel teorilerinin de temsilcisi olan Uslaner, kişide ahlakın gelişimiyle güven duygusunun gelişiminin eşzamanlı olarak gerçekleştiğini ifade etmektedir. Güveni değersel boyutuyla tanımlayan bir diğer güven teorisyeni olan Fukuyama ise güveni, toplumun ortak ahlaki normlarına ve değerlerine yaslanan, kültürel köklerinin ise tarihin derinliklerine kadar uzanan toplumların mahsulü olarak tanımlamaktadır (Fukuyama, 2005: 351). Güveni bir grubun veya topluluğun işleyişini kolaylaştıran ve daha verimli hale getiren katalizör bir madde gibi düşünen Fukuyama'ya (2009: 34) göre ahlaki normlar ve sistemler, güven ortamının temel belirleyicisi konumundadır. Kaldı ki ahlaki sistemler, ahlaki toplumları üretmektedir. Çünkü bu sistemlerin doğasında, üyeleri arasında güveni üreten ahlaki kurallar mevcuttur. Ayrıca birtakım ahlaki kodlar, bireylerin topluma yönelik doğruluk, dürüstlük, hayırseverlik ve yardımseverlik gibi erdemler aracılığıyla diğer sosyal kodlara kıyasla daha kapsamlı ve geniş tabanlı bir güven oluşturma eğilimi taşımaktadır. Bu bağlamda Weber'in Protestan ahlakı teorisinin, "ailenin çok ötesine geçen alanlarda, güvene layık davranışların yüksek standartlarını özendiren püriten ideolojinin kilit sonuçlarından biri olduğunu" ortaya koymaya çalıştığı öne sürülebilir. Böylelikle bu teze göre güven, ekonomik ilişkilerin temel motivasyon olarak görüldüğü tarihsel süreç içerisinde, dinsel alışkanlıkların birikiminden doğmaktadır (Bkz. Fukuyama, 2005: 52). Fukuyama'nın güven tezi, ahlaki normların oluşumunda din faktörünün de önemli bir dayanak olduğu savını benimsemektedir. Fukuyama'ya (2005: 41-42) göre güvenin, normlarının üyeleri tarafından ortaklaşa paylaşıldığı, düzenli, dürüst ve işbirliği yönünde davranan toplumlarda ortaya çıkması beklenir. Bu normlar, Tanrı veya adalet gibi dini ve insani değerleri aynı zamanda davranış kodları ve çalışma hayatına yönelik dünyevi değerleri de içerebilir. Fukuyama (2009: 357) dinin güven oluşumuna etkisi hususunda biraz daha ileri giderek, güvenin toplumsal tabana yayılması olarak anlaşılan "güven çapı"nın temelde iki kaynağının olduğunu ileri sürer. Bu kaynaklar ise, din ve siyasettir.

Güven ve ahlak ilişkisine farklı bir bakış açısıyla yaklaşan ve güveni toplumun çoğu temel dinamiklerinden birisi olarak tanımlayan Simmel için güven, gelecekteki davranış için bir hipotez üretmedir (Simmel, 1950: 318). Simmel'e (1950: 345) göre bir insanın diğer insana güvenmesi, bu güven ilişkisinde yüksek ahlaki değerlerin var olduğunun, aradaki bağı bu değer üzerinden kurduğunun ve güvendiği insana çok fazla değer verdiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla güven, belirli nedenlere dayanan ve fakat bu nedenlerle açıklanamayan bir duyguyu tarif eden, bir varlıkla ilgili fikrimizle bu varlık arasında kesin bir

bağlantı ve birliğin olduğu, varlığa dair duygu ve düşüncelerimizde tutarlılığın bulunduğu ve egonun bu kavrayışta teslimiyetin yaşandığı duyguyu ifade etmektedir (Giddens, 1998: 33; Bkz. Möllering, 2001). Kısacası Simmel'de (1950: 318) güven, toplumun en önemli sentetik (üretilebilen, suni) güçlerinden biridir. Dolayısıyla Fukuyama'nın aksine Simmel güveni, ahlaki normlar veya sistemler tarafından belirlenen bir duygu olarak değil, güven ilişkileri çerçevesinde ahlaki normların üretilmesi olarak yorumlamaktadır.

Güvenin boyutları arasında ikinci sırada yer alan bilgi alanı; teorinin, anlamın, gözlemin ve araştırmanın şekillenmesinde güvenin rolünü açıklamaktadır. Güven teorileri içerisinde yer alan "ekonomik yaklaşım" modeli, güvenin bilgi alanı boyutuyla ilişkisini açıklamada nitelikli bir örneklik teşkil etmektedir. Ekonomik yaklaşım, güven teorisyenlerinden Hardin (1993, 2002b, 2006), Coleman (1988, 1990) ve Williamson (1993) tarafından temsil edilen ve bireyciliği temel alan yaklaşımdır. Ekonomik yaklaşımın ileri sürdüğü argümanlar şunlardır: (1) Güvenen ve güvenilen, kendi çıkarı ve refahı için güven duymaya motive olmaktadır. (2) Güven, ekonominin ve hesabın mantığını takip eder. Öyle ki sağlam ekonominin olduğu yerde, güven vardır. (3) Güven öncelikle bilişsel ve davranışsal bir karardır. (4) Güven, bir risk azaltma stratejisidir. (5) Güvenenler, emanet ettiği veya güvendiği kişilerden, güvenip güvenmeyeceğine karar vermek için bir kanıt beklerler (Bkz. Yang, 2005: 275). Güvenin bu "ekonomik" yorumunun, matematiksel veya istatiksel değerlendirmelerle ilişkili olduğu düşünülebilir. Kuşkusuz böyle bir düşünüş, ekonomik yaklaşımın iddialarını göz ardı etmeyi gerektirir. Ekonomik yaklaşımın "ekonomikliği", hesaplanabilir olanın matematiksel yorumlarına değil, sosyal bir varlık olan insanın çıkarına ve refahına, kar-zarar durumuna, riskten olabildiğince uzak bir hayata, kısacası kendini "sağlama almaya" göndermede bulunmaktadır.

Ekonomik yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri olan Coleman (1990) güveni, bir nevi "güven matematiği" ile açıklamaya çalışmaktadır. Coleman'a göre rasyonel bir bireyin, herhangi bir kişiye, nesneye ya da kuruma güven duymasının sonucunda umduğu yarar, güvenmeme sonucunda kaybedeceği zararından fazla ise, güven duymaya meyillidir (Bkz. Korczynski, 2003). Nihayetinde güvenin, beklentilerle, deneyimlerle ve bilgi sahibi olmayla yakın ilişkisi vardır (Bkz. Kaina, 2008: 422). Coleman'ın bu güven yorumu, "Dimyat'a pirince gittiğinde evdeki bulgurdan olup olmama"nın hesabını yapar gibi, güvenin kar-zarar hesabını yapmaktır. O halde pirince gittiğinde elde edeceğin gelir, evdeki bulgurun ederinden fazla ise, kişi bu durumda gönül rahatlığıyla güven duymalıdır. Bir diğer güven teorisyeni ve ekonomik yaklaşımın temsilcisi olan Russell Hardin, güveni ekonomik bir terim olan "sermaye" ile betimler. Hardin'e (1993: 524) göre güven, bir sermayedir. Çünkü güven, insan sermayesinin benzersiz bir formudur. Ekonomik yaklaşımın argümanlarında her ne kadar bir "güven matematiği" yapılsa da Hardin, "güvenmek" eyleminin temelde tümüyle bilişsel olmadığını öne sürer. Çünkü hesap edilebilme, bilişsel yetilerimizi kullanmayı gerektirse de, kişinin "güvenmesi durumunda" karşılacağı olumlu ya da olumsuz neticeleri, bilişselin kurgulamasına imkan yoktur. Kaldı ki sonucu önceden belli olan durumlar için kişinin, diğer kişiler ya da kurumlarla ilişkisi "güvenmek" şeklinde değil, yasal bir "sözleşme"ye imza atmak şeklinde tecelli eder. Dolayısıyla "güvenmek", bilişsel olmasının yanı sıra aynı zamanda da sezgiseldir. Güvenin doğasına ilişkin bu ilişkiye dikkat çeken Hardin'e (2006: 17; 2002b: 68) göre eğer güvenmek tümüyle bilişsel olsaydı, bizler güvenmeyi tercih etmezdik. Güvenmek, muhakkak güven duyacaklarımızla ilgili bir takım bilgilere sahip olmayı gerektirir (Hardin, 1998: 11). Ancak bu durum, güvenin tam manasıyla bilişsel (cognitive) olmasını gerektirmez. Bu vesileyle Giddens'ın güven tanımına yer vermekte fayda görülmektedir. Giddens'a (1998: 33) göre "güven, olası sonuçlara duyulan itimadın bilişsel bir kavrayıştan çok, bir şeye bağlılığı ifade ettiği bir 'inanç' biçimidir". Bu bağlılık ise, "belirli bir sonuçlar ya da olaylar kümesi göz önüne alındığında, bir kişi ya da sistemin güvenirliğine olan itimat olarak tanımlanabilir; buradaki itimat, başkasının dürüstlüğüne ya da sevgisine ya da soyut ilkelerin (teknik bilginin) doğruluğuna karşı beslenen" bir inanca göndermede bulunur (Giddens, 1998: 39). Güvenmeyi tümüyle bilişsel olarak görmeyen Becker ise, güvenmenin özünde, saflığı, itimat etmeyi ve kişinin kendisini güvence altına alma duygularının olduğunu belirtir (Becker, 1996: 45-47).

Güvenin bilgi alanına yönelik boyutları kuşkusuz ekonomik yaklaşım modeliyle sınırlı değildir. Teorilerin ve araştırmaların ileri sürdüğü tezlerde güven, şekillendirici bir unsur olarak yer almaktadır. Geçtiğimiz yarım asırda birçok sosyal bilim disiplininin çalışma konuları arasında yer edinen güven kavramı, örneğin sosyolojide bireylerin sosyal yaşamlarını organize etmede önemli bir yardımcı olarak

görülmekte ve birlik, dayanışma ve beraber yaşamanın da sağlayıcısı olarak nitelendirilmektedir. Çalışmalarında güvenin bu rolü üzerinde duran Zmerli ve Newton'ın tanımı, güveni toplumu bir arada tutan temel dinamiklerden biri olarak varsaymaktadır. Zmerli ve Newton'ın tanımına göre güven, toplumsal birlikteliği üreten, kolektif davranışları kolaylaştıran ve halkın ilgilerine yönelik saygı geliştirilmesini sağlayan bir tutkal duygudur. Ayrıca güven, sosyal kurumların inşasına yardımcı olan ve sivil topluma dair sosyal katılımları arttıran ve bu katılımlarda daha az risk oluşmasını tedarik eden bir kavramdır (Zmerli ve Newton, 2008: 706-707). Güvenin toplumsal birlikteliği üreten ve kolektif davranışları kolaylaştıran yapısı, sosyal sermaye kavramıyla olan ilişkisini de esasında ortaya koymaktadır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde güven ve sosyal sermaye ilişkisi derinlemesine ele alınacağı için burada sadece sosyal sermaye konusunun ünlü teorisyeni Robert Putnam'ın güven tanımına değinmekle yetinilecektir. Putnam (1995) güveni, sosyal yaşamın kaçınılmaz olan zorluklarını kolaylaştıran bir katalizör olarak tanımlamaktadır (Bkz. Robbins, 2012: 1; Laurian, 2009; Rothstein, 2005). Çünkü önemli bir sosyal kaynak (Hooghe vd. 2012: 604) olan güven, "bir toplumda yaşayan bireylerin birbirlerine, içinde yaşadıkları sistemlerin kurallarına ve kurumlara yönelik olarak, söz konusu birey, kurum ve kuralların rollerini ve işlevlerin belirlenen doğrultuda en iyi şekilde yapacaklarına duyulan inancı" (Demir ve Acar, 2002: 182) ifade etmektedir. Kısacası güven, görünmez bir kurumdur (Rosanvallon, 2008: 48; Bkz. Demir, 2013: 13).

Güvenin üçüncü boyutu olan felsefi anlam, Ahmet İnam'ın ifadesiyle "insanın yokluktan varlık alanına çıkışını" betimlemektedir. Güveni felsefi bir düşünüşle temellendirmeye çalışan İnam'ın güvene ilişkin argümanları, ahlaki ve bilimsel yaklaşımların ötesinde "ontolojik" karakter taşımaktadır. İnam'da güven, insanın doğasında mündemiç olmakla birlikte insanı, İslami bir referansla ifade edecek olursak, "eşrefi mahlukat" ile "esfele sefilin" arasında konumlandırma kriterlerinden biridir. Bu bağlamda düşünüldüğünde İnam'a göre, insanın kendisiyle ya da diğer insanlarla kurduğu ilişki bağlamında ortaya çıkan bir duygu olarak güveni tanımlamak, kuşkusuz prematüre bir yaklaşım olur. Oysa güvenin sadece iki önemli dayanağından bahsedilebilir. Bunlardan ilki, güvenin sadece insana özgü olmadığıdır. Bilinç sahibi insanların ve sinir sistemi gelişmiş hayvanların bir duygu olarak sahip olduğu güven, "varlığın kendini 'ortaya koyuşunda', varlığa çıkarışında" ontolojik bir zemin bulmaktadır. Çünkü bir bütün içerisinde olan doğadaki her bir varlık, doğası gereği kendine yeten bir potansiyel taşımamakla birlikte diğer varlıklardan da yalıtılmış değildir. Önceden belirlenmiş ve değişmez düzenlere inanmak ve güvenmek isteyen insanın varoluşuna sirayet eden bu çaba, yaşam tecrübesinde ayaklarını zemine sağlam basmasının da zorunlu bir gereğidir (İnam, 2003: 15). Bu durum, güvenin "ontik" özelliğini yansıtmaktadır. Güvenin diğer dayanağı ise, her ne kadar güven insanda bir duygu olarak ortaya çıksa da, güvenin sınırlarının salt bir ruhsal tepki olarak tayin edilemeyeceğidir (İnam, 2003: 14). O halde güven, yeni bir varlık alanına, yeni bir ahlaka ve yeni bir tanımlamaya ihtiyaç duymaktadır. Bu güven tasavvurunda ahlak, "hiçlikten kaçmamayı, güvene güvenmeyi, varlığı emanet almayı, emaneti üstlenmeyi, emanetin sorumluluğunu almayı" telkin etmektedir (İnam, 2003: 23). İnsanın güven ahlakını yeniden kuşanmasıyla da güven, yeniden tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla İnam'a (2003: 17) göre zihinlerimizde yeniden şekillenen güveni; "hiçlikten, yokluktan, boşluktan doğrulmak, çıkabilmek için insan varlığının içinde taşıdığı gizil güç" şeklinde yorumlamak mümkündür. Kaldı ki bu gizil gücünü ve güven rezervini kaybetmemiş toplumların insanlığa söyleyebilecek sözleri, dünyayı ve tarihi değiştirebilecek öz-sosyal sermayeleri hala tükenmiş değildir.

3. Güveni Çeşitlendirmek

Güvenin birçok çeşidinden söz etmek mümkündür. Bu çeşitlilik, güvenin var olduğu düşünülen ortamdaki durumuna, yoğunluğuna ve yönelişine göre artış göstermektedir. Literatürde çoğunlukla yer alan güven çeşitleri; sosyal güven (social trust) ve kısmi/sınırlandırılmış güven (particularized trust) ve siyasal güven (political trust) şeklindedir.

Güven teorisyenleri arasında, güveni çeşitli biçimleriyle tanımlama hususunda bir konsensüs oluşmuş değildir. Araştırma konularına göre şekillenen bu çeşitlendirmeler; teorisyenin güveni kavrayış biçimine, konunun yapısına, çalışmanın yapıldığı bilim disiplininin kapsamına ve sınırlılıklarına göre değişebilmektedir. Örneğin önemli güven teorisyenlerinden olan Arthur Miller (1974a, 1974b) güveni, yöneliş biçimine göre "yatay" (horizontal) veya "dikey" (vertical) olarak tanımlanmaktadır. Yatay şekliyle güven, vatandaşların birbirlerine olan güvenini, dikey boyut ise vatandaşların hükümete olan güvenini

tasvir etmektedir (Bkz. Lenard, 2008: 314). Konumuna göre güven, bir grup içerisinde üyelerin birbirine duydukları "özelleştirilmiş" (particularized) bir güven anlayışı veya toplumda baştan sona varlığını hissettiren "genelleştirilmiş" (generalized) güven anlayışını ifade etmektedir (Bkz. Uslaner, 2008a: 110; Bkz. Herreros, 2004). Bunun yanı sıra, özel bilgi ve genel bilgi ayrımı açısından güvenin yoğunluğu (thick) veya inceliği (thin), ayrıca güvenin kişilerarası (interpersonal) veya sistemle ilgili (systemic) olması gibi çeşitli teorize edilme biçimleri bulunmaktadır (Hardin, 1993). Zmerli ve Newton (2011: 68) ise, Dünya Değerleri Araştırması'nda (WVS) araştırma datasının, güvenin üç türü üzerinden hazırlandığını belirtmektedirler. Bu güven türleri; kısmi sosyal güven (particular social trust), genel sosyal güven (general social trust) ve siyasal güven (political trust). Bu üç güven türünün pozitif anlamda birbirleriyle ilişki halinde olduğu ve aralarında çeşitli etkileşimlerin bulunduğu yapılan çalışmalarda ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmanın konusuyla yakından ilgili olduğu için, güven türleri olarak sadece sosyal güven ve kısmi güven konularına aşağıda değinilecektir. Son olarak bir güven araştırmacısı olan Claus Offe'nin kendi perspektifinden sunduğu güvenin boyutlarına ve dolayısıyla türlerine yönelik sınıflandırmalar verildikten sonra güven çeşitlerine geçilecektir. Offe, güvenin dört boyutunun olduğunu ileri sürmektedir. Bu boyutlar, (1) genellikle sosyal sermaye literatüründe karşılaşılan bir güven türü olarak (sosyal güven), (2) kişilerin çevresindeki diğer kişilere duydukları güven (kısmi güven), (3) genellikle siyasal güven çalışmalarında karşılaşılan vatandaşların siyasi liderlere güveni, (4) siyasi liderlerin diğer liderlere güveni veya liderlerin vatandaşlara olan güveni (Yang, 2005: 274) şeklindedir.

3.1. Sosyal Güven

Güvenmek saflık mıdır? Güvenen insan, saf ve her şeye inanan bir kimse midir? Bu soruları soran ünlü güven teorisyenlerinden Yamagishi, yapılan bir araştırmada bu soruyu cevaplayanların önemli bir kısmının, güvenen insanları saf, çabuk inanan ve kolay kandırılan insanlar olduğunu düşündüklerini belirtir (Yamagishi, 2001: 122). Kuşkusuz güven duygusu; sosyal sınıf, yaş, cinsiyet gibi demografik yapı, sosyal çevre, gelir seviyesi, mutluluk düzeyi, yerel ve ulusal medyanın etkisi gibi birçok girift faktör tarafından şekillenmektedir (Sunderland, 2007: 95). Ancak Yamagishi'nin bu bulgusu, toplumların geleceği konusunda bizleri kaygıya düşürmektedir. Aynı zamanda bu kaygı, güvenin bir türü olan sosyal güven meselesini de ele almayı gerektirmektedir.

Sosyal güven, sosyal ilişkilere dayalı bir toplumda sosyal sistemin devamını sağlayan, kurumları ve sosyal yapıları koruma işlevi gören, sosyal bütünleşmeyi inşa eden, sosyal ve ekonomik değişimlere ve siyasal yaşama olan güveni tesis eden, kısacası bir toplumsal yapının bütünleştirici gücü (Laurian, 2009: 372) ve güçlü bir sosyalleştirme aracıdır (Fukuyama, 2005: 45). O halde sosyal güven, farklı etnik, dini, sınıfsal, dilsel ve kültürel niteliklerin merkeze alınmayarak kişilerin, diğerlerini tanımasalar dahi, aynı toplumu paylaştığı insanlara güvenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Zmerli and Newton, 2011: 69; Bkz. Tecim, 2011). Bazı güven teorisyenleri sosyal güveni, değişik kavramsallaştırmalarla literatüre girdirmiştir. Örneğin ünlü güven teorisyeni Eric Uslaner, ahlaki (moralistic) bir ifade olarak tanımladığı sosyal güveni, genel güven (generalized trust) şeklinde karşılamıştır. Uslaner'de sosyal güven, kişinin diğer insanlara karşı beslemiş olduğu "iyi niyetlilik" ve "temiz kalplilik" gibi hissiyatların ya da inançların bir parçasıdır. Kaldı ki Uslaner (2009: 133) sosyal güveni, iyi işleyen bir toplumun temeli olarak nitelendirmektedir. Fakat sosyal güvende iyimserlik temel bir duygu olarak var olsa da, kontrol elden bırakılmamalıdır (Uslaner, 2004: 502). Çünkü sosyal güvenin oluşumunda, bir yönüyle kişisel tecrübeler de belirleyici olmaktadır. Uslaner'e (2008b) göre sosyal güven, kişinin etnik yapısıyla ve yaşadığı ülke ya da bölgenin kültürüyle, toplumsallaşmayı gerçekleştiren kültürel açıklamalarla yakından ilişkilidir.

İnsanların fert ayrımı yapmadan aynı toplumu paylaştığı kişilere güven duyması olarak tanımlayabileceğimiz sosyal güven, oluşma biçimi bakımından farklı teorik yaklaşımların da konusunu teşkil etmektedir. Bu alanda üretilen teorilere tümüyle değinmenin konumuz açısından bir yararı görülmemekte, fakat bu kapsamda öne çıkan iki yaklaşımın kısaca izahının gerekli olduğu düşünülmektedir. Böylece sosyal güven teorilerini, temelde iki yaklaşımda toplamak mümkündür. İlk yaklaşıma göre güven, bireyin temel kişisel nitelikleri olan cinsiyet, yaş, gelir, eğitim ve sosyal sınıf gibi, bireyin sosyo-demografik özelliklerine bağlı olarak oluşmaktadır. İkinci yaklaşımda ise güven, bireyin niteliklerinden bağımsız olarak toplumun ve toplumun kurumlarının ortaya çıkan özelliklerini ve bireyin üyesi olduğu sosyal sistemin

niteliğini odağa alan bir teoridir (Delhey and Newton, 2003: 98). İlk yaklaşımda yer alan bireysel teoriler (individual theories), 1950'li ve 1960'lı yıllarda Amerika'da geliştirilen ve sosyal güvenin orijinine bireyin özelliklerini yerleştiren teorilerdir. Bu teorilere göre güven, çocukluk döneminde kazanılmaya başlanılan ve hayatın sonraki dönemlerinde de kazanılması devam eden bir süreçtir. Kişisel karakteri oluşturan iyimserlik, işbirliğine inanma, emin olma, sosyal yaşamdaki farklılıklar ve birlikteliklerle beraber yaşayabilme gibi özellikler, bireyin karakterinin şekillenmesinde sosyal güvenin önemli katkıları olan niteliklerdir. Bu bireysel teoriyi geliştiren ve sosyal güveni erken yaşlarda ailemizin bize öğrettiğini savunan güven teorisyeni Eric Uslaner'dir. Uslaner bireyin iyimser olmasının (optimistic), sosyal güveni inşa ettiğini öne sürmektedir (Delhey and Newton, 2003: 97-99). Sosyal güvenin ikinci temel yaklaşımı ise, toplumun özelliklerini temel alan sosyal teorilerdir (societal theories). Bu teorilerde bireyin özellikleri tümüyle merkezde değildir fakat bireylerin tutum ve davranışlarıyla güven kültürünün oluşmasına katkı sağlamaları, sosyal ve siyasal kurumlara katılımları, destekleri ve toplumun sosyal güvenini tesis etmeleri bu yaklaşımda başat faktörlerdir. Toplumda çoğu insanın güvenilir olup olmadığını araştıran Robert Putnam (1995) ve Newton (2001), güveni tecrübelerin bir ürünü olarak tanımlayan Russell Hardin (1993, 1999) gibi güven teorisyenleri, bu yaklaşımın bilinen savunucularıdır. Bu bağlamda sosyal güvene ilişkin bu sosyal teoriler, aynı zamanda ortak konuları içeren sosyal sermaye literatürüne de önemli kazanımlar sağlamaktadır (Delhey and Newton, 2003: 99-100). Çünkü sosyal güven ve sosyal sermayenin çalışma alanları, iç içe geçmiş ve birbirini tamamlayan bir literatüre sahiptir. O halde sosyal güven ve sosyal sermayenin bu "ayrılmaz birlikteliği"ne, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinmek elzem olacaktır.

3.2. Kısmi veya Özelleştirilmiş Güven

Sosyal güven, yabancılar da dâhil, insanların genel olarak tüm insanlara güven duyması olarak tanımlanmıştı. Kısmi veya özelleştirilmiş güven (particularized trust) ise, yabancılara şüpheyle bakıldığı ve onlara güvenilmediği, kişinin sadece kendinden olanlara duyduğu güven olarak tanımlanmaktadır (Uslaner, 2002: 29-38; 52-68).[3] Literatürde bazı metinlerde "kısmi sosyal güven" olarak da ifade bulan bu güven türü, bazı farklı çalışmalarda da "kalın" (thick) ya da "belirli, spesifik" (specific) güven olarak da kayda geçmektedir. Kısmi güvenin kapsamı; aileyi, arkadaşları, komşuları ve iş arkadaşlarını içerisine almaktadır. Çünkü bu kişiler, hayatımızın bir parçası olmakla birlikte kişisel olarak birebir tanıdığımız ve sağlam bağlara sahip olduğumuz insanlardır. Ayrıca bazı durumlarda kısmi güven, tanımadığımız fakat ortak paydamızın olduğu kişilere ya da gruplara doğru genişleyebilir. Aynı etnik yapının üyesi olmak, sosyo-ekonomik seviye bakımından aynı kategoride yer almak, aynı dine, dile, ideolojiye ve kültürel değerlere sahip olmak, kısmi sosyal güvenin kapsamı içerisindedir (Zmerli and Newton, 2011: 69; Bkz. Bahry, 2005: 522). Bu bakımdan güven bunalımlarını yoğun biçimde yaşayan günümüz dünyasında kısmi güvenin, genel sosyal güvene kıyasla toplumlara daha çok hakim olduğu söylenebilir.

Toplumların güven düzeyleri konusunda yapılan saha çalışmaları, grup üyeliklerinin kısmi güven üzerinde pozitif etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Global ölçekte toplumlarda güven düzeylerinde önemli ölçüde azalma yaşanmasına rağmen ilginç bir biçimde, gruplarda, gruba üye olan birey sayılarında, sivil örgütlenmelerde ve grup içi kişisel ilişkilerde artışlar yaşandığı gözlenmektedir (Fukuyama, 2009: 74). Örneğin etnisite bakımından heterojen olan toplumlarda genel sosyal güven seviyesi düşük seyrederken, bu toplumda bulunan bir etnik yapının kendi grup içi kısmi güveni ise yüksek seviyelerde yer alabilmektedir (Bahry vd., 2005: 521). Öyle ki Fitzgerald ve Wickwire'a (2012: 176) göre, bireyin üyesi olduğu grupta bulunan fakat tanımadığı yabancı kişilere karşı duyduğu güven, başka bir grupta yer alan ve yine tanımadığı yabancı kişilere yönelik duyduğu güven düzeyinden hem çok yüksek hem de işbirliği yapma eğilimleri çok güçlüdür. Çünkü bireyin diğer bireylere güven duyma davranışı, birçok değişkene göre belirlenmektedir. Bu değişkenlerden biri de, bir gruba yönelik oluşmuş algı ve tutumlardır. Bir grubun kimliğini oluşturan din, siyasal görüş, etnik yapı gibi temel birleştiriciler, gruba ontik temel sağlayan değişkenler arasında sayılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, aynı dine, mezhebe, etnisiteye, siyasi düşünceye sahip bireylerin,

[3] Bu güven türü, birey tarafından bilinen ve kendisinin de dahil olduğu belirli grup, topluluk, cemaat vb. yapıların üyelerine yönelik olduğu için, "particularized trust" kavramını Türkçede "kısmi" veya "özelleştirilmiş" güven kavramlarıyla karşılamak yerinde olacaktır. Ayrıca kavram karmaşasına neden olmamak için ise, bu bölümde daha çok "kısmi güven" terimi kullanılacaktır.

farklı olan bireylerle kıyaslandığında birbirlerine olan güven düzeylerinin daha yüksek olması anlaşılabilir bir durumdur (Bkz. Fitzgerald and Wickwire, 2012). Grup veya topluluk içi kısmi güvenin, değişen sosyal ve siyasal şartlara göre farklı şekillerde gerçekleşse de, Türkiye'de de güçlü bir karşılığı bulunmaktadır. Türkiye'de hem sosyal hem de kısmi güven konusunda, bazı alışılmış kültürel kodların belirleyici olduğu görülmektedir. Örneğin yeni tanıştığı kişiye "Nerelisin?" sorusunun yöneltilmesi, hemşehrilik bağının güven açısından yadsınmayacak derecede önemli olduğunu gösterir (Bkz. Sargut, 2003: 105). O halde hemşehrilik, Türkiye'de kendine bir varlık alanı açabilmiş bir kısmi güven biçimidir. Çünkü hemşehrilik, göçle birlikte kentlere yoğun bir biçimde gelen insanların, adeta "kente tutunabilme" stratejisidir. Yeni bir yaşama doğru evirilen ve yabancısı olunan mekanların ürettiği travmaların bir nevi semptom gidericisidir. Kentlerde hızlı bir şekilde örgütlenen ve bazılarına göre Türkiye'nin sivil toplum anlayışına radikal bir biçimde dahil olan hemşehri dernekleri ise, kısmi güvenin varlığı ve devamlılığı konusunda iyi bir örneklik teşkil etmektedir.

3.3. Siyasal Güven

Bireyin siyasal sisteme ve bu sistemin işleyişini üstlenen enstrümanlara karşı tutumu; onun bilişsel, duygusal ve yargısal ifadelerinin birleşiminden meydana gelir. Bu üç etken, birbiri içerisinde bir iç bağa sahiptir. Çünkü sistemin bir değerlendirmesinin yapılması, mutlaka sistem hakkında bilgi sahibi olmayı, bilginin temellendirdiği ve yönlendirdiği duyguyu taşımayı, bilgi ve duygunun birlikteliğiyle özümsenen yargıya sahip olmayı gerektirir (Sarıbay, 2000: 67). Bir tutum olarak kişide siyasal güvenin oluşum serüveni; bireyin siyasi lider, hükümet, siyasi kurumlar ve üretilen politikalar hakkında bilgi sahibi olması; bu faktörlerin bireyin iç dünyasındaki karşılığına göre bir duygu üretmesi ve bilgiyle beraber duygunun da eklenmesiyle bir yargıya ya da düşünceye dönüşmesi şeklindedir. Siyasal güven sadece kişinin tutumu ya da duygusal göstergesi biçiminde tanımlanamaz. Siyasal güven; bilginin, duygunun ve yargıların kol kola girerek seçmen davranışı, siyasal destek ve siyasal katılım gibi araçlarla eyleme dönüştürülmesidir.

Siyasal güven konusunu sosyolojiye ve siyaset bilimine kazandıran öncü teorisyenler olarak Gabriel Almond, Sidney Verba ve David Easton gösterilebilir (Bkz. Marien and Hooghe, 2011: 270; Kaase, 1999; Norris, 1999c; Farrell, 2009). Almond ve Verba'nın 1963 yılında çıkan "The Civic Culture" (1989) ve Easton'un 1965 yılında yayınladığı "A System Analysis of Political Life" (1965) adlı eseri, siyasal güveni konu alan ilk eserlerdir. Siyasal güven konusu, siyaset biliminin ve sosyolojinin uluslararası literatüründe ağırlığı olan bir konu olmasına ve yığınla çalışmalar yapılmasına karşın siyasal güvenin tanımı, kapsam ve sınırlılıkları ve hangi faktörlerin siyasal güven üzerinde etkili olduğu konusunda fikir birliği bulunmamaktadır (Arancibia, 2008: 2; Akgün, 2001). Örneğin siyasal sisteme olan güvenin; siyasi liderler, siyasetçiler, partiler ve hükümet kabinesi gibi aktörler veya yapılardan hangisi ya da hangileriyle karşılanacağı konusu belirsizdir (Bkz. Wong vd., 2011: 264).

Çalışmalarda siyasal güven kavramını ifade etmek için "güven", "kurumlara güven", "hükümete güven", "yaygın destek" veya "halk desteği" gibi kavramlar da kullanılmaktadır (Akgün, 2001: 4). İlk üç kavramı kullanan çalışmalar siyasal güveni, siyasi liderlerin, hükümetin ve siyasi kurumların performansının veya bunların yürürlükte olan politikalarının, vatandaşın beklentilerini karşılayıp karşılamama durumuna göre tanımlarken, David Easton'un kavramsallaştırdığı "destek" kavramlarını kullanan çalışmalar ise, vatandaşın siyasal topluma, siyasal sisteme, siyasi lidere, siyasetçilere ve hükümet politikalarına verdiği desteği baz alarak siyasal güveni tanımlamışlardır. Bu iki yorumdan ilki; güven, kurumlara güven ve hükümete güven tarzında tanımlayanlar; odağa "performans" ve "beklenti" gibi iki anahtar kelimeyi yerleştirmekte ve böylelikle pragmatik bir siyasal güven tanımlaması getirmektedir. Bu yorum, eğer liderin, hükümetin ve kurumların performansı vatandaşların beklentilerini karşılarsa, siyasal güven oluşur anlayışına dayanmaktadır. Bu yaklaşımla ilgili literatürde hakim olan tanıma göre siyasal güven; hükümetin olumlu ya da olumsuz değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Siyasal güven, temel olarak vatandaşların hükümetin politikalarından beklentilerini ve bu politikaların uygulanmasında siyasal sistemin beklentileri karşılayıp karşılamadığıyla ilgilenmektedir (Mangum, 2012: 3; Bkz. Becker, 2011: 237; Hetherington ve Husser, 2012: 313; Marien ve Hooghe, 2011: 283; Dalton, 2005). Bu doğrultuda tanım yapan ve önemli siyasal güven teorisyenlerinden olan Zmerli ve Newton'a (2011: 69) göre siyasal güven; politikacılara, parlamento, kabine, polis, meşru siyasal sistem, ordu, sivil örgütlenmeler ve siyasi partiler gibi sosyal

yaşamda veya hükümetin merkezinde olan kurumlara duyulan güveni tanımlamaktadır (Zmerli and Newton, 2011: 69). Bir başka önemli güven teorisyeni Hardin'e göre ise siyasal güven, vatandaşların seçtiği siyasetçilerin kendilerinden beklenilen uygun davranışların ve politikaların yerine getirileceğine dair vatandaşların beslediği inançtır (Bkz. Hardin, 1998; Hansen, 2012: 45; Hetherington and Rudolph, 2008: 499). Citrin (1974) ise kapsamı biraz daraltarak siyasal güveni, öncelikli olarak devletin başındaki siyasi liderin performansının değerlendirilmesi olarak tanımlamaktadır. 1970'li yıllardan itibaren siyasal güven literatürüne önemli katkılar yapan Arthur Miller ve Ola Listhaug'a (1990, 1999) göre ise siyasal güven; vatandaşların kurumlardan ve siyasal otoritelerden olağan beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair vatandaşların değerlendirmesini yansıtan bir ayna gibidir (Bkz. Citrin, 1974: 973; Bkz. Kaina, 2008: 410). Bu anlamda Miller ve Listhaug'da siyasal güven, siyasal sistemin vatandaşların taleplerine duyarlı olduğuna ve sürekli bir gözetim olmasa dahi sistemin doğru olanı yapacağına ilişkin kanaatlerin bir özetidir (Miller and Listhaug, 1999; Bkz. Akgün, 2001).

Siyasal güveni tanımlama çabalarında ikinci yorum, Easton'un teorisine dayanan ve vatandaşların liderlere, hükümete, kurumlara ve siyasal sisteme destek vermesinin bunlara güvenmesi anlamına geleceğini savunan görüştür. Bu yorumda anahtar kelime "destek"tir. Eğer destek varsa, güven de vardır. Ayrıca bu yaklaşım; ilk yaklaşımda olduğu gibi pragmatik bir güven anlayışına sahip değildir. Bu yaklaşıma göre siyasal güven; performans ve beklentiyle ilgilidir, fakat olmazsa olmaz değildir. Çünkü siyasal güven, performans ve beklentinin yanı sıra ideolojiyle, kültürle, alışkanlıklarla, memnun olmayla, bağlılıkla, karizmayla ve süreçlerle yakından ilgilidir. Dolayısıyla siyasal güven; kurumlara, hükümetlere güvenden daha fazla bir güven nosyonunu ifade etmektedir.

Destek kavramını üreten Easton'ın siyasal sisteme destek teorisi (political support), siyasal güven açısından önemli bir teoridir (Weatherford, 1987: 6; Dalton, 2005: 134; Bkz. Kumlin, 2004: 72; Hooghe and Zmerli, 2011: 3). Easton'a göre siyasal sistemi tümüyle etkileyen iki tip girdi bulunmaktadır: talepler (demands) ve desteklemek (support). Easton'da "talepler", siyasal sistemin ürettiği politikaların veya fonksiyonların yeterliliğiyle ilgiliyken "desteklemek", siyasal sistemin hayatta kalması ve fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için muhakkak elzem olan bir etkendir. Hem talepler hem de desteklemek, siyasal sisteme güvenin dolayısıyla siyasal güvenin ana faktörleridir (Easton, 1957, 1975; Bkz. Arancibia, 2008; Bkz. Kaase, 1999). Ayrıca Easton desteklemenin birbirinden farklı iki türünden bahsetmektedir: spesifik (özel) destek ve yaygın olan (diffuse) destek. Spesifik destekte vatandaşların memnuniyeti, siyasal otoritelerin performansına ve ortaya koyduğu politikalara göre şekillenmektedir.

Spesifik desteğin iki boyutu olan, siyasi otoriteler ve bu otoritelerin performansının değerlendirilmesi temel parametrelerdir. Spesifik destek, sıklıkla değişiklik göstermektedir. Çünkü resmi otoriteler tarafından ortaya konan performans ve üretilen politikalar, dinamik durumda olduğu için vatandaşların değerlendirmeleri sıkça değişmekte ve buna bağlı olarak destek düzeyleri de değişiklik arz etmektedir. Dolayısıyla spesifik destek, siyasal sistemin ve onun otoritelerinin aktiviteleri, günden güne değişmekte ve siyasal desteğin onto-politiğini tayin etmektedir (Easton, 1975: 438-442; Arancibia, 2008: 11; Bkz. Hetherington, 1998; Bowler and Karp, 2004). Bu anlamda Easton'ın spesifik desteği, ilk yaklaşımın siyasal güven anlayışıyla da benzerlik göstermektedir. Ancak Easton'da spesifik destek, tek başına siyasal güvenin esaslarını oluşturmamaktadır. Easton diğer destek türü olan yaygın desteği (diffuse) ise, iyi niyetli ve olumlu tutumların bir toplamı olarak tanımlamaktadır. Yaygın destek, siyasal sistemin nesnelerine yönelik genel tutumları ve bağlılıkları ifade etmektedir. Yaygın desteğin iki bileşeni bulunmaktadır: güven ve meşruiyet (Easton, 1975: 451; Bkz. Arancibia, 2008: 11). Kaldı ki halk nezdinde meşruiyeti kabul ve destek gören siyasal sistem, vatandaşların güvenilir bulduğu bir sistemdir.

Easton, yaygın desteğin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: (1) spesifik desteğe kıyasla yaygın destek daha uzun süreli ve daha istikrarlıdır. Ancak buradan yaygın desteğin hiç değişmeyeceği anlamı çıkmamalıdır. (2) yaygın destek istikrarlı olmasının yanı sıra aynı zamanda kendine has bir duygu olan siyasal desteğin temelidir. Çünkü spesifik destek sadece hükümet otoritelerini kapsarken yaygın destek, tüm yasal otoriteleri, siyasi mekanizmaları ve hatta bu otoritelerin kişisel yönlerini ilgi alanına çeker. (3) yaygın destek iki temel kaynak tarafından şekillenmektedir. İlki, çocukluktan genç yetişkinliğe kadar olan sosyalizasyon süreci, diğeri ise kişisel tecrübeler (Easton, 1975: 444-446). Özet olarak ifade etmek gerekirse yaygın destek, siyasete ve siyasal sisteme yönelik kökleşmiş tutumları ifade eder. Siyasal sistemin

meşruiyetine ve siyasal kurumlara ilişkin destekler, yaygın destek için önemli göstergelerdir. Spesifik destek ise, gerçekleşen değişmelere eş zamanlı olarak yeniden şekillenmekle birlikte siyasi liderlerin veya hükümetin performanslarına bakılarak yeniden belirlenir (Dalton, 1999: 58). Dolayısıyla David Easton siyasal güveni, siyasal rejimin doğrudan desteğin yaygın (diffuse) bir şekli olarak görmektedir (Easton, 1975; Muller, Jukam ve Seligson, 1982; Arancibia, 2008). Çünkü Easton'a göre, eğer halk desteği (yaygın destek) önemli ölçüde azalırsa, her çeşit siyasal sistemin varlığı tehlikeye düşmektedir (Easton, 1965: 220; Bkz. Akgün, 2001: 3). Bu tehlike algısıyla birlikte toplumun siyasal güveni ciddi biçimde hasar görmeye başlar. Bu hasarın düzeltilmesi ve güvenin restore edilmesi kolay olmamakta ve yeniden güvenin tesis edilmesi ise zaman almaktadır (Cheema, 2010: 4).

Siyasal güvenin tanımlanmasında, literatürde böyle bir kategorizasyon olmasa da, genel olarak iki ayrı yorum bulunmaktadır. Her bir yaklaşımın içerisinde çeşitli mikro düzeyde tanımlama çabaları şüphesiz vardır. Ancak tüm tanımlama gayretlerine bu çalışmada yer verilmesine imkan bulunmamaktadır. Bu çalışmanın temel aldığı siyasal güven tanımı, tümüyle ne ilk yaklaşıma ne de ikinci yaklaşıma dayanmaktadır. Bu çalışmanın siyasal güven anlayışı; siyasi liderler, siyasi kurumlar ve toplumun içinden geçtiği süreçler bağlamında Türkiye'nin siyasal güvenini anlamaya yöneliktir. Dolayısıyla hem ilk hem de ikinci yaklaşımın siyasal güven yorumundan faydalanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu çalışmanın siyasal güven nosyonu; siyasi liderlerin hükümet performansı, karizması, imajı, kişilik özellikleri, ürettiği politikalar, vatandaşın beklentilerini karşılayabilme, ülke problemlerine çözüm üretebilme konularında hem ilk hem de ikinci yaklaşımdan; hükümete ve kurumlara güven konusunda ilk yaklaşımdan ve siyasal toplum, rejimin işleyişi, siyasal sistemin sorunları, demokratikleşme ve hükümetin ekonomik performansı konularında daha çok ikinci yaklaşım olmak üzere hem ilk hem de ikinci yorumdan faydalanılmaktadır.

Siyasal desteğin geniş halk tabanlarına yayılmasının bir göstergesi olarak siyasal güven; uzun soluklu desteği, istikrarlı bir yönetimi ve demokratik hükümetin etkili politikalarını benimser (Newton, 2008: 243). Vatandaşlar, kendini temsil eden en iyiyi arama ihtiyacı duyarlar. En iyi olduğu düşünülen rejim, hükümet, kurumlar veya liderler, vatandaş nezdinde artık güvenilmeyi hak etmiştir. Siyasal düzenin devamı ve demokratik sistemin desteklenmesi, siyasal güven açısından hayati bir öneme sahiptir (Craig, 2006: 21). Dolayısıyla siyasal güveni oluşturan tek bir kriterden veya ölçülmesini sağlayan tek bir yöntemden bahsetmek mümkün değildir. Kaldı ki siyasal güvenin üzerinde anlaşıldığı bir tanımın olmaması da, bu kriterlerin ve yöntemlerin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır.

4. Sonuç

İlkçağ Yunan filozofu Heraklitos, değişmeyen tek şeyin değişmenin kendisi olduğunu belirtirken, aslında her şeyin her an değişme potansiyeline sahip olduğunu ifade etmekteydi. Güvenmenin de özünde, her daim değişebilme rezervi bulunmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'deki sosyal bilimler literatüründe yer alan, ancak geniş ölçüde tartışma zeminini bulamamış olan güven konusu ele alınmıştır. Genel olarak "güven"den ne anlaşıldığı, verilen güven tanımları üzerinden irdelenmiştir. Ayrıca güvenin çeşitleri olan; sosyal güven, spesifik güven ve siyasal güvenin toplumsal karşılığı ve sosyal bağlamlarla kurduğu ilişki biçimleri de çalışmanın kapsamı içerisinde yer almıştır. Güvene dair teorik bir zeminde hazırlanan bu çalışmanın, güven araştırmalarına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Akgün, B. (2001). *"Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları*", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 56 (4): 1-23.

Aktay, Yasin. Karizma Zamanları: 28 Şubat'tan 27 Nisan'a AK Parti ve Türk Siyasetine Karizma Sosyolojisi Açısından Bir Yaklaşım, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.

Almond, Gabriel & Verba, Sidney. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations, California, Sage Publications, 1989.

Alver, Köksal. Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler, 2. Baskı, Ankara, Hece Yayınları, 2010.

Arancibia, C. S. (2008). "*Political trust in Latin America*, University of Michigan", Unpublished dissertation thesis, Michigan.

Bahry, D., Kosolapov, M., Kozyreva, P., & Rick, K. V. (2005). *"Ethnicity and Trust: Evidence from Russia",* The American Political Science Review, 99 (4): 521-532.

Becker, L. C. (1996). *"Trust as Noncognitive Security About Motives",* Ethics, 107(1): 43-61.

Becker, A. B. (2011). "*Political Humor as Democratic Relief? The Effects of Exposure to Comedy and Straight News on Trust and Efficacy"*, Atlantic Journal of Communication, vol: 19, p. 235-250.

Bowler, Shaun ve Karp, J. A. (2004). *"Politicians, Scandals, and Trust in Government",* Political Behavior, 26 (3): 271-287.

Cheema, G. Shabbir (2010). *"Building Trust in Government: An Introduction",* Building Trust in Government: Innovations in Governance Reform in Asia, eds.: G. S. Cheema & V. Popovski, New York, United Nations University Press, p. 1-22.

Citrin, J. (1974). *"Comment: The Political Relevance of Trust in Government",* The American Political Science Review, 68 (3), p. 973-988.

Coleman, J. S. (1988). *"Social Capital in the Creation of Human Capital",* American Journal of Sociology, vol: 94, p. 95-120.

Coleman, James S. Foundations of Social Theory, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1990.

Craig, W. W. (2006). "*General social trust and political trust within social and political groups: a case study*", Unpublished master thesis, University of Central Florida Orlando, Florida.

Dalton, R. J. (1999). *"Political Support in Advanced Industrial Democracies",* Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance, ed.: Pippa Norris, Oxford, Oxford University Press, p. 57-77.

Dalton, R. J. (2005). *"The Social Transformation of Trust in Government*", International Review of Sociology, 15 (1): 133-154.

Delhey, J. & Newton, K. (2003). *"Who Trusts: The Origins of Social Trust in Seven Nations",* European Societies, vol: 5, p. 93-137.

Demir, Ömer ve Acar, Mustafa. Sosyal Bilimler Sözlüğü, 3. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2002.

Demir, Ömer. Din Ekonomisi: İnanç, Zenginlik ve Mutluluk, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2013.

Easton, David (1957). "*An Approach to the Analysis of Political Systems",* World Politics, 9(3): 383-400.

Easton, David. A System Analysis of Political Life, New York, Wiley Press, 1965.

Easton, David (1975). *"A Re-Assessment of The Concept of Political Support*", British Journal of Political Science, 5 (4): 435-457.

Farrell, Henry. The Political Economy of Trust: Institutions, Interests, and Inter-Firm Cooperation in Italy and Germany, New York, Cambridge University Press, 2009.

Fitzgerald, C. J. & Wickwire, J. H. (2012). *"Religion and Political Affiliation's Influence on Trust and Reciprocity among Strangers"*, Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology, 6 (2): 158-180.

Fukuyama, Francis. Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, çev.: A. Buğdaycı, 3. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.

Fukuyama, Francis. Büyük Çözülme: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması, çev.: Hasan Kaya, 2. Baskı, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2009.

Gambetta, Diego. (2011). *"Güven",* Sosyolojik Düşünce Sözlüğü, haz.: Massimo Borlandi, Mohamed Cherkaui & Bernard Valade & Raymond Boudon, çev.: B. Arıbaş, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 321-324.

Gellner, Ernest. (1988). *"Trust, Cohesion, and the Social Order",* Trust: Making and Breaking Cooperative Relations, ed.: D. Gambetta, Cambridge, Basil Blackwell, p. 142-157.

Giddens, Anthony. Modernliğin Sonuçları, çev.: Ersin Kuşdil, 2. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.

Gökçe, G. (2010). *"Türkiye'de kurumlara güvenin yapısı ve gelişimi*", Türk Kamu Yönetiminin Yapısal ve İşlevsel Sorunları/V. Kamu Yönetimi Sempozyumu, ed.: O. Gökçe ve M. A. Çukurçayır, Konya, s. 167-176.

Hansen, S. W, (2012). *"Polity Size and Local Political Trust: A Quasi-experiment Using Municipal Mergers in Denmark",* Scandinavian Political Studies, 36 (1): 43-66.

Hardin, R. (1993). *"The Street-Level Epistemology of Trust",* Politics & Society, 21 (4): 505-529.

Hardin, R. (1998). *"Trust in Government",* Trust and Governance, eds.: V. Braithwaite and M. Levi, New York, Russel Sage Foundation, p. 9-27.

Hardin, R. (1999). *"Do We Want Trust in Government*", Democracy and Trust, ed.: Mark E. Warren, Cambridge, Cambridge University Press, p. 23-41.

Hardin, Russell. Trust and Trustworthiness, New York, Russel Sage Foundation Press, 2002b.

Hardin, Russell, Trust, Cambridge, Polity Press, 2006.

Herreros, Francisco. The Problem of Forming Social Capital: Why Trust?, New York, Palgrave Macmillan Publishing, 2004.

Hetherington, M. J. (1998). *"The Political Relevance of Political Trust*", The American Political Science Review, 92 (4): 791-808.

Hetherington, M. J. & Globetti, Suzanne. (2002). *"Political Trust and Racial Policy Preferences",* American Journal of Political Science, 46 (2): 253-275.

Hetherington, M. J. & Rudolph, T. J. (2008). *"Priming, Performance, and the Dynamics of Political Trust",* The Journal of Politics, 70 (2), p. 498-512.

Hetherington, M. J. & Husser, J. A. (2012). *"How Trust Matters: The Changing Political Relevance of Political Trust",* American Journal of Political Science, 56 (2): 312-325.

Hooghe, M. & Zmerli, S. (2011). "*Introduction: The Context of Political Trust",* Political Trust: Why Context Matters, eds.: M. Hooghe and S. Zmerli, United Kingdom, Ecpr Press, p. 1-11.

Hooghe, M., Sofie, M. & Thomas V. (2012). *"The Cognitive Basis of Trust. The Relation Between Education, Cognitive Ability, and Generalized and Political Trust",* Intelligence, vol: 40, p. 604-613.

İnam, A. (2003). *"Her şeyin Başı Güven",* Sosyal Bilimlerde Güven, ed.: F. Erdem, Ankara, Vadi Yayınları.

Kaase, M. (1999). *"Interpersonal Trust, Political Trust, and Non-institutionalised Political Participation in Western Europe",* West European Politics, 22 (3): 1-21.

Kaina, V. (2008). *"Declining Trust in Elites and Why We Should Worry About It-With Empirical Evidence from Germany",* Government and Opposition, 43(3): 405-423.

Korczynski, M. (2003). *"Güvenin Ekonomi Politiği",* Sosyal Bilimlerde Güven, çev.: Ş. Erdem, ed.: F. Erdem, Ankara, Vadi Yayınları.

Kumlin, Staffan. The Personal And The Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust And Ideology, New York, Palgrave Macmillan Publishing, 2004.

Laurian, L. (2009). *"Trust in Planning: Theoretical and Practical Considerations for Participatory and Deliberative Planning",* Planning Theory & Practice, 10 (3): 369-391.

Lenard, P. T. (2008). *"Trust Your Compatriots, But Count Your Change: The Roles of Trust, Mistrust and Distrust in Democracy",* Political Studies, vol: 56, p. 312-332.

Mangum, M. (2012). *"Explaning African-American Political Trust: Examining Psychological Involvement, Policy Satisfaction, and Reference Group Effects",* International Social Science Review, 87 (1-2): 3-18.

Marien, S. and Hooghe, M. (2011). *"Does Political Trust Matter? An Empirical Investigation into the Relation Between Political Trust and Support for Law Compliance",* European Journal of Political Research, vol: 50, p. 267-291.

Marshall, Gordon. Sosyoloji Sözlüğü, çev.: O. Akınhay ve D. Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.

Mcallister, D. J. (1995). *"Affect –and Cognition- Based Trust as Foundations for Interpersonal Cooperation in Organizations", The* Academy of Management Journal, 38 (1): 24-59.

Meikle-yaw, P. (2008). *"Democracy Satisfaction: The Role of Interpersonal Trust*", Community Development, 39 (2): 36-51.

Miller, A. S. & Mitamura, T. (2003). *"Are Surveys on Trust Trustworthy",* Social Psychology Quarterly, 66 (1): 62-70.

Miller, A. H. (1974a). *"Political Issues and Trust in Government: 1964-1970",* The American Political Science Review, 68 (3): 951-972.

Miller, A. H. (1974b). *"Rejoinder to 'Comment' by Jack Citrin: Political Discontent or Ritualism?",* The American Political Science Review, 68 (3): 989-1001.

Miller, A. H. & Listhaug, O. (1990). *"Political Parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States"*, British Journal of Political Science, 20 (3): 357-386.

Miller, A. H. & Listhaug, O. (1999). *"Political Performance and Institutional Trust"*, Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance, ed.: Pippa Norris, Oxford, Oxford University Press, p. 204-216.

Möllerıng, G. (2001). *"The Nature of Trust: From Georg Simmel to A Theory of Expectation, Interpretation and Suspension"*, Sociology, 35 (2): 403-420.

Müller, E. N. & Jukam, T. O. and Seligson, M. A. (1982*). "Diffuse Political Support and Antisystem Political Behavior: A Comparative Analysis"*, American Journal of Political Science, 26 (2): 240-264.

Newton, K. (2001). *"Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy",* International Political Science Review, 22 (2): 201-214.

Nooteboom, Bart & Six, Frederique (eds.), *The Trust Process in Organizations: Empirical Studies of the Determinants and the Process of Trust Development*, United Kingdom, Edward Elgar Publishing, 2003

Norris, P. (1999c). *"Institutional Explanations for Political Support",* Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance, ed.: Pippa Norris, Oxford, Oxford University Press, p. 217-235.

O'hara, Kieron. Trust: From Socrates to Spin, Cambridge, Icon Books Press, 2004.

Putnam, R. D. (1995). *"Bowling Alone: America's Declining Social Capital",* Journal of Democracy, 6 (1): 65-78.

Robbins, B.G. (2012) *"A Blessing and A Curse? Political Institutions in the Growth and Decay of Generalized Trust: A Cross-National Panel Analysis, 1980-2009",* PLoS ONE, 7 (4): 1-14.

Rosanvallon, Pierre & Goldhammer, Arthur. Counter-Democracy: Politics in An Age of Distrust, trans.: A. Goldhammer, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Rothstein, Bo. Social Traps and The Problem of Trust, New York, Cambridge University Press. 2005.

Sargut, A. S. (2003). *"Kurumsal Alanlardaki Örgüt Yapılarının Oluşmasında ve Ekonomik İşlemlerin Yürütülmesinde Güvenin Rolü",* Sosyal Bilimlerde Güven, ed.: F. Erdem, Ankara, Vadi Yayınları.

Seligman, Adam B. The Problem of Trust, Princeton, Princeton University Press, 1997.

Simmel, Georg. The Sociology of Georg Simmel, trans. & ed. Kurt H. Wolff, New York: Free Press, 1950.

Solomon, Robert C. & Flores, Fernando. Building Trust in Business, Politics, Relationships, and Life, Oxford, Oxford University Press, 2001.

Sunderland, David. Social Capital, Trust, and The Industrial Revolution, 1780-1880, London & New York, Routledge, 2007.

Sztompka, Piotr. Trust: A Sociological Theory, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Sztompka, Piotr. (2006). "Trust", *The Cambridge Dictionary of Sociology*, ed.: Bryan S. Turner, Cambridge: Cambridge University Press, p. 639-642.

Tecim, Erhan. Sosyal Güven: Sosyal Sermaye ve Dindarlık Çalışması, Konya, Çizgi Kitabevi, 2011.

Uslaner, Eric. The Moral Foundations of Trust, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.

Uslaner, E.M. (2004). *"Trust and Social Bonds: Faith in Others and Policy Outcomes Reconsidered",* Political Research Quarterly, 57 (3): 501-507.

Uslaner, E.M. (2008a). "Trust As A Moral Value", *The Handbook of Social Capital*, ed.: D. Castiglione, vd., Oxford, Oxford University Press, p. 101-121.

Uslaner, E.M. (2008b). *"Where You Stand Depends Upon Where Your Grandparents Sat/The Inheritability of Generalized Trust",* Public Opinion Quarterly, 72 (4): 725-740.

Uslaner, E.M. (2009). *"Corruption",* The Handbook of Social Capital: The Troika of Sociology, Political Science and Economics, ed.: Gert T. Svendsen & Gunnar L. H. Svendsen, United Kingdom, Edward Elgar Publishing, p. 127-142.

Viklund, M. J. (2003). *"Trust and Risk Perception in Western Europe: A Cross-National Study",* Risk Analysis, 23 (4): 727-738.

Weatherford, M. S. (1987). *"How Does Government Performance Influence Political Support",* Political Behavior, 9 (1): 5-28.

Williamson, O.E. (1993) "*Calculativeness, Trust, and Economic Organization",* Journal of Law and Economics, 36 (1-2): 453-486.

Wong, T. K., Wan, P. & Hsiao, H. M. (2011). *"The Bases of Political Trust in Six Asian Societies: Institutional and Cultural Explanations Compared",* International Political Science Review, 32 (3): 263-281.

Yamagishi, T. (2001). *"Trust as a Form of Social Intelligence",* Trust in Society, ed.: K. S. Cook, Russel Sage Foundation Press, p. 121-147.

Yang, K. (2005). *"Public Administrators' Trust in Citizens: A Missing Link in Citizen Involvement Efforts",* Public Administration Review, 65 (3): 273-285.

Zmerli, S. & Newton, K. (2008). *"Social Trust and Attitudes Toward Democracy",* Public Opinion Quarterly, 72 (4): 706-724.

Zmerli, S. & Newton, K. (2011). *"Winners, Losers and Three Types of Trust",* Political Trust: Why Context Matters, eds.: M. Hooghe and S. Zmerli, United Kingdom, Ecpr Press, p. 67-94.